

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ
РИЛСКИ”
ФАКУЛТЕТ ПО ПЕДАГОГИКА
КАТЕДРА „ПЕДАГОГИКА“**

Ирини Зорпа Софокли

*Развитие на училищната образователна система на
Република Кипър в условията на независимост*

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация

**за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в област на
висше образование 1 „Педагогически науки“; професионално
направление 1.1 „Теория и управление на образованието“**

Научен ръководител:

проф. д-р Невена Филипова

*Благоевград,
2016 г.*

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ
РИЛСКИ”
ФАКУЛТЕТ ПО ПЕДАГОГИКА
КАТЕДРА „ПЕДАГОГИКА“**

Ирини Зорпа Софокли

***Развитие на училищната образователна система на
Република Кипър в условията на независимост***

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертация за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“ в област на висше образование 1 „Педагогически науки“;
професионално направление 1.1 „Теория и управление на
образованието“**

Научен ръководител:

проф. д-р Невена Филипова

***Благоевград,
2016 г.***

Дисертационният труд е в обем от 177 страници, от които основен текст 151 страници. Използваната литература съдържа научни източници, от които на кирилица – 40 бр. и на латиница – 13 бр., на гръцки език 57 бр., като са използвани и интернет адреси от 14 източника. В рамките на изложението са включени 8 таблици, 19 графики и фигури. Структурата на дисертационният труд включва увод, четири глави, заключение, списък на използваната литература и приложения.

Дисертационният труд „Развитие на училищното образование на Република Кипър в условията на независимост“ е обсъден на редовно заседание на катедра „Педагогика“, Факултет по педагогика при Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград и е насочен за защита пред научно жури.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 25.август.2016 г. във Факултет по педагогика – гр. Благоевград.

Материалите по защитата са на разположение в канцеларията на Факултета по педагогика – ЮЗУ „Н. Рилски“, Благоевград.

Автор: Ирини Софокли

Заглавие: „Развитие на училищното образование на Република Кипър в условията на независимост“.

Обща характеристика на дисертационния труд

Актуалност и значимост на проблема

Историята на кипърската държава като независим международен политически субект е кратка и изпълнена с драматизъм. Кипър придобива своята свобода, национална автономия и независима държавност едва през 1960 г. Векове наред Кипър сменя своите завоеватели, владетели и управители и остава завинаги откъснат от своята майка – родина Гърция, било тя антична, било – средновековна Византия или съвременна Република Гърция. В продължение на 55 години Република Кипър се стреми да съхрани корените на своята гръцко – кипърска идентичност и да си изгради нов автентичен облик като народ, култура, душевност и държава.

Едва през втората половина на XX в. Република Кипър се появява на световната политико – географска карта като независима държава. Но тази свобода и независимост е кратка, защото кипърската общност е разделена от наследниците на османлийските владетели в периода 16 – 19 – ти век. Всички тези исторически повратности и трансформации са оказвали своето влияние върху историята, традициите, развитието и духовната идентичност на кипърския народ, на кипърското училище и образователна система.

Фокусът на настоящето дисертационно изследване не е нито историята на Кипър и кипърския народ, нито историографията на кипърското образование. Акцент на изследването се явява развитието на образованието на Кипър като социално – политическо и културно явление през годините на неговата полувековна независимост.

Преходът на образованието в Кипър, намиращ се в зависимост и лишен от държавност към изграждането и развитието на собствена национална образователна система в условията на независимост и държавност е своеобразен иновационен процес на създаване на образователни политики и стратегии, на провеждане на административни и образователни реформи, на образователни трансформации и промени.

Разкриването на особеностите на процеса на трансформация и развитие на най-младата образователна система в Европа има особено значение за обогатяване на теорията и управлението на образованието, за създаване на интеркултурни практики в условията на единно европейско образователно пространство. В това дисертантът вижда актуалността, научната и обществена значимост на настоящето дисертационно изследване.

Този въпрос е изследван в тесен историко – хронологичен и политико - управленски аспект. Редица видни кипърски и гръцки историци и педагози имат

неоценим творчески принос за изследване в статика историята на кипърското образование с неговите многобройни елементи.¹

Различното в настоящето дисертационно изследване е, че то се базира не толкова на методологията на историографията, а на концепцията за организационното развитие и на парадигмата за управление на измененията в образованието.

Това виждане определя както логиката, така и методологията на дисертационното изследване и по-специално – неговата емпирична част. Този подход означава, че трябва да бъде предпочетен **съдържателен**, а не изцяло **историко - хронологичен** подход, който би предал исторически характер на изследването. **Съдържателният** подход позволява избор на теми, които от една страна разкриват тази разлика, а от друга – я обясняват и осветляват.

Когато говорим за развитието на образователната система на Р Кипър в условията на независимост, не можем да не отчетем времето на развитие на тази система. Това време съвпада с края на индустриалното общество и появата на постиндустриалното, информационно общество и икономика на знанията. Това време изисква нови организации, с нова визия и мисия, с нова стратегия и посока на развитие в глобалния свят. Старите източници на авторитет непрекъснато се подкопават от новите технологии на управление. Те необратимо изместват властта от институциите към индивида. Според Гибсън „краят на XX в. е краят на цял ред неща – краят на индустриалната парадигма, краят на административното управление, краят на патерналистичната държава, краят на комунизма и следвоенния капитализъм“.²

В съвременния живот нищо не е постоянно. Промяната е навсякъде около нас. Много хора виждат промяната като нещо, от което се страхуват, отбягват я, съпротивляват ѝ се. Промяната може да бъде враг, но може да бъде и приятел, както посочва проф. Михаел Фулан, защото тя донася вълнения, открива нови възможности за развитие, решаване на проблеми, предотвратяване и решаване на конфликти. В и чрез промяната личността и организациите израстват. Промените в образованието не протичат гладко и безконфликтно. Неслучайно образователната система се определя като консервативна. Много училища са се превърнали в бастиони на рутината, инертността, на традиционализма и стереотипното мислене, за запазване на статуквото и традициите в бързо променящата се социална среда.

Днес прогресът в образованието и училището е немислим без изменения и иновации, ако искаме те да бъдат символ на знанията и прогреса. Както много други

¹ Историческата хроника на настоящето дисертационно изследване се опира на проучванията на кипърски учени, изследващи историята на кипърското образование: Персианис, П., Сравнителна история на образованието в Кипър (1800 – 2004); Пашардис, П., Ръководство на образованието, 2004; Михалаки М., Кипърската образователна система, 1992; Теофилидис, Х., Образователни мисли//Преспективи за съвременното образование, 2003; Персианис, П., Образованието на Кипър пред предизвикателството на Европа, 1996; както и нормативни документи, съдържащи се в сборник – образователното законодателство на Кипърската република, съставител – Сотирис Павлу и сборник „Правилници за функциониране на държавните училища за средни училища, 2011 и др.

² Гибсън, Р. (2000), Преосмисляне на бъдещето, С., Екслибрис, стр. 18

обществени сфери, и образованието е нужно да стане синоним на иновационно развитие и промяна. Колкото по-бързо образователните институции се променят, толкова повече този процес засяга всеки в сферата на образованието – ученик, учител, родител, работодател, мениджър. Процесът на промяна и развитие в училище е паралелен с процеса на функциониране и устойчивост. Те трябва да бъдат балансирани. В противен случай ще настъпи разпад на системата. Много образователни реформи или са прекъсвани и недовършвани, или завършекът е с негативни резултати.

В началото на третото хилядолетие сме принудени да живеем в свят на ускоряващи се промени, на несигурност, неопределеност, на изострено конкуренция. Живеем в свят, който все повече разчита на индивидуалната и екипната инициатива и предприемчивост, като се разчита на човешкия капитал, на човешката компетентност, професионализъм, знания и умения.

Тази глобална ситуация слага своя отпечатък повече или по-малко на изграждането и характеристиките на образователната система на Р Кипър през периода на неговата политическа, икономическа, социална и културна независимост. Не можем да отменим и макрополитиките на Европейския съюз за развитие на националните образователни системи, в т.ч. и на Република Кипър, която членува в този съюз.

Очертаната до тук обществена ситуация, актуалност и научна значимост на дисертационното изследване позволява да очертаем някои негови изходни положения:

Обект, предмет, научна теза и задачи на изследването:

Обект на изследването – процесът на изграждане и развитие на училищната образователна система на Република Кипър в условията на независимо функциониране на страната.

Предмет на изследването – проучване на процеса на организационно развитие и промени при изграждането на училищната образователна система на Република Кипър в национален и европейски контекст, както и в културен контекст; образователни макрополитики.

Теза на дисертационния труд

Настоящият дисертационен труд застъпва тезата, че непрекъснатото изучаване на функционирането и развитието на системата на училищното образование позволява да се наблюдават силните и слабите страни, благоприятните възможности и заплахи на външната среда и по този начин да се оказва влияние на стратегическото планиране на националните приоритети в сектор „Средно образование“ и на провежданата образователна политика; да се поддържа тясно взаимодействие на образователните институции с външната среда в страната и европейското образователно пространство, да се поддържа обратна връзка с участниците в образователния процес, да се създава информационна база от данни за процесите и проблемите в сектор „Образование“ и да се провеждат изпреварващи действия по неговото изменение и реформиране.

Цел на изследването – да се проучат в сравнително – исторически аспект специфичните съдържателни характеристики на образованието на Р. Кипър чрез изследване на процесите на влияние на социално – политическите фактори в кипърското общество на националната и европейската идентичност при формирането на училищното образование в условията на независимост на Република Кипър.

За постигането на тази цел е необходимо да се решат следните изследователски **задачи**:

1. Да се очертаят особеностите на борбата на гръцко – кипърската общност срещу колониалната политика за национална идентичност на образованието в Република Кипър;
2. Да се изследват характерните особености на кипърската образователна политика през годините на независимото развитие на кипърската държава и образование;
3. Да се разкрият евроинтеграционните измерения на кипърското образование като част от единното европейско образователно пространство;
4. Да се проучат образователните ориентации и нагласи на педагогическите специалисти за развитието на училищното образование в условията на независимост на Р Кипър и да се очертаят актуални перспективи за неговото изменение в национален и интеркултурен контекст.

Структурата на дисертационния труд се състои от увод, три глави, заключение, цитирани и ползвани литературни източници и приложение. Главен акцент при разработването на дисертационния труд е поставен на управленския аспект на развитието на образованието в Кипър и неговото изграждане като национална образователна система.

Резюме на съдържанието на дисертационния труд

Глава Първа - Образованието в република Кипър като една динамична развиваща се система

Хронология на развитието на образованието до обявяването на независимостта на Република Кипър

Образованието на кипърско – гръцката общност през периода на турското владичество – 1571 – 1871 г.

Историческото минало, политическото, социалното и икономическото настояще, както и мечтите и бъдещето, представляват основните фактори, формиращи

образователната система на една страна. Тези същите фактори са допринесли и за формирането на кипърската образователна система.³

Училището е една открита и динамична система от категорията на социалните системи. Всички училища в Кипър в своята цялост формират „Кипърската образователна система“. Всяко училище е подсистема на образователната система, а същевременно представлява и същото свръхсистема, към която спадат други системи, принадлежащи на всички категории на системите, каквито са училищните сгради и мебели, учениците, преподавателският състав, Дружествата на родителите и пр.

Всички тези системи обслужват една и съща цел, която е образованието. Едновременно имат всяка една от тях и своите конкретни задачи, които се стремят да постигнат и и упражняват за тази цел съответен натиск. Тези отделни задачи могат да се конфронтират с общите цели на училището, или със задачите на други системи.

Развитието на кипърската образователна система следва развитието на кипърското общество. Целите, които преследва и ценностите, които култивира представляват отражение на кипърското общество, както същото непрекъснато се формира от взаимодействието на различни социални системи, които го съставляват. По-специално, кипърското общество като свръхсистема оказва въздействие върху кипърската образователната система по отношение на:

а) Структурата, видовете училища и цялостната ѝ административна структура.

б) целите и задачите ѝ, напр. типа на гражданина, който ще формира и обучава, а така също и значението, което следва да даде на хуманитарния и професионалния аспект на образованието.

в) средствата, към които прибегва и с които се стреми да постигне целите си, тъй като средствата се намират в пряка зависимост от икономическата стабилност на цялото общество.

Кипърското образование се формира в една открита и динамична система главно през периода на Английското владичество (1871 - 1960 г.), макар че от периода на Турското владичество (1571 - 1871 г.) е съществувала една елементарна образователна система, тъй като са функционирали в 6-те града и в много села на Кипър частни и общински училища. Поради многовековното подчинение на Кипър на чужди и жестоки завоеватели, кипърските гърци са гледали на образованието не само като едно средство за личното си издигане в социалното разслоение, а и като едно оръжие за тяхното национално оцеляване. За това, както свидетелствуват запазените данни от епохата на турското владичество, богати и бедни хора са се грижили така че, децата им да се изучат. За тази цел са основавали училища, които са издържали със свои средства и с финансовата подкрепа на Гръцката православна църква на Кипър. Също така значителен брой кипърци, които са имали финансовите възможности са изпращали децата си и в чужбина, за да получат по-добро образование.

Въз основа на важни събития, които очертават кипърската политическа история, кипърската образователна система се разделя на три големи периода:

³ Персианис, П., Сравнителна история на образованието в Кипър (1800 – 2004), Никозия, 2006

1. Периодът на турското владичество (1571 - 1878).
2. Периодът на английското владичество (1878 - 1960).
3. Периодът на независимостта (1960 - до днес).

И по-конкретно, развитието на образованието на кипърските гърци през периода на турското владичество би могло да се обобщи в следното хронологическо изложение:

Период 1571-1754 - Малцина са били грамотните. Учили са по манастири от калугери и свещеници. Имало е и незначителен брой частни учители. Сред тях известни са Матей от Галата (+1637) и Лентиос Евстратиу от Килани.

Период 1754 - 1878 - Положението в областта на образованието се подобрява в сравнение с предходния период.

Основните характерни черти, отличаващи образованието на кипърските гърци през периода на Турското владичество могат да се резюмират както следва:

1. Гръцката православна църква на Кипър е висшият орган за общинското и средното образование. Тя става инициатор за вземане на решения от общините или от събранията на старейшините във връзка с основаването и функционирането на училища в градовете и селата. Църквата също така е най-големият финансов спонсор на кипърското образование.
2. Системата на управление на кипърското образование е била децентрализирана. Всяка епархия е имала под председателството на съответния Митрополит свой епархийски комитет по образованието и свой финансов фонд за училищата. Изключение представлява периодът 1839-1843, през който се създава единна финансова организация. Но пряката отговорност за функционирането и финансовото управление на училищата са имали местните училищни комитети.
3. Задачите на училищните комитети са били следните:
 - а) Назначаване на учител и заплащане на заплатата му.
 - б) Следене с редовни посещения в училището на напредъка на учениците и на проявения интерес от страна на учителя.

в) Полагане на грижи за убеждаване на родителите да не оттеглят децата си от училището през учебната година.

г) Намиране на подходяща училищна сграда и оборудването ѝ с необходимите мебели и материали.

4. През периода на Турското владичество са функционирали следните три вида училища:

а) Частните ,училища, в които главно са преподавали свещеници или и лаици /хора от народа/ , които са имали основни познания. Преподаването са извършвало главно на местоработата на учителя, който е бил земеделец, бакалин или техник.

б) Общинските училища , в които се прилагал алилодидактичният метод.

в) Гръцките училища или гръцки музеи, които са функционирали в Никозия, Ларнака и Лимасол, и са съответствували на днешните гимназии.

5. В сравнение с днешните дадености, училищните сгради са били неподходящи. Голям брой общини не са имали училищна сграда и са наемали за тази цел частни къщи. Класните стаи са били малки, не се проветрявали, а оборудването им се ограничавало до катедрата на учителя, няколко чинове за учениците, една дъска и няколко карти.⁴

Образованието на кипърските гърци през периода на управлението на британския колониализъм – 1878 – 1960 г.

Историята на гръцко-кипърското образование през периода на английското владичество може да се раздели на следните под-периоди:

а) **1878 - 1923:** През този период английското управление на Кипър е либерално. Запазва се в образованието децентрализираната общинска система на управление с пряко участие на църквата и на кипърския народ.

⁴ Таратефти, М., (Μιταραδευτη), Кипърската образователна система, 1992

Учителите се обучават в гръцките педагогически училища на острова и се назначават от общинските власти.

б) **1923 - 1959:** През този период английското колониално управление е понякога повече или по-малко, жестоко и произволно. Образователната система става централизирана. Английското Бюро по образованието напълно поема отговорността за основното образование. Замени старите с нови аналитични програми, в които се е включвало преподаване на гръцката история. Забрани да се пее в основните училища гръцкият национален химн и да се издига гръцкото знаме. Въвежда преподаването на английски език в пети и шести класове на основните училища и положи усилия да втъпни на учениците от основните училища съзнание на гражданин на Британската империя. Принуди гръцките педагогически училища да прекратят дейността едно след друго и поема обучението на учителите, гърци и турци заедно, в свой Учителски колеж с обучение на английски език. Успоредно с пълната отговорност за основното образование, Бюрото по образование увеличава също така и контрола си и върху средното образование, което се опита да го постави под своя юрисдикция.

в) **1959 - 1960:** След подписването на Цюрихските и Лондонските споразумения за уреждане на кипърския проблем през месец февруари 1959 г. и до обявяването на Кипърската република на 16 август 1960 г. , управлението на гръцко-кипърското образование се поема от Гръцкия образователен съвет, назначен от Преходното правителство. Гръцкият Образователен съвет веднага започва да приспособява гръцко-кипърското образование към образованието на Гърция.

ИЗВОДИ:

За развитието на гръцко-кипърската образователна система през периода на английското владичество можем да направим следните уточнения:

1. Кипърската образователна система се формира под въздействието на политическия конфликт между Православната църква на Кипър, която е стояла начело на борбата за обединение на Кипър към Гърция, и английското колониално правителство, което въобще не е било склонно да обсъжда един такъв въпрос. Всяка от страните се е стремяла да използва образованието за реализиране на политическите цели, на които е подчинявала просветните дейци. От този спор са били повлияни типът на училищата, аналитичните учебни програми, обучението на учителите, правилниците на училищата и изобщо всички области на кипърското образование.
2. Когато англичаните поемат от турците управлението на Кипър, образователната система на кипърските гърци е била слабо развита по отношение броя на училищата и на учениците, както и по отношение на академичното равнище. Това може да се обясни както с мизерното положение на жителите, така и с недостатъчната подготовка на учителите. Главният губернатор Sir Robert Biddulph в свой доклад от 1879 г. характеризирайки кипърското образование посочва, че въз основа на критериите на съвременните виждания, то се намира на ниско равнище.
3. За разлика от турското правителство, което не е обръщало никакво внимание на образоването на кипърските гърци, английското правителство проявява още от самото начало определен интерес. То назначава инспектор на училищата, който по-нататък (1929 г.) се преименува в Директор на образованието, проявява готовност да помогне финансово гръцките училища и изгражда един

административен механизъм, основаващ се на сътрудничеството на народа и Църквата и с английските високопоставени служители и Инспектора на училищата.

4. За съжаление много рано възникват противоречия между гръцката православна църква на Кипър и английското колониално правителство. Вторият английски Губернатор Sir Robert Biddulph (1879-1886) е считал незначителната правителствена субсидия за гръцките училища като разхищение и препоръчвал незабавното създаване на Английско педагогическо училище, както и за въвеждане на английския език като език на преподаване. Свещеник Йосиас Спенсер, първият Инспектор на училищата (1880-1900) , е препоръчвал основно средство в образованието да бъде английският език. За тази цел през 1880 г. той създава школа в Никозия за преподаване на английски език на гръцки учители, а така също и на други, които биха проявили интерес. Управителят на Ларнака Копам е препоръчвал създаването на английски училища.
5. Посочените по-горе предложения на високопоставени служители от английската администрация предизвикват възмущение сред кипърските гърци и църквата. За щастие тези предложения не са били реализирани тъй като не се е съгласил с тях Министърът на Колониите Кимберлей, който е препоръчвал създаването на Образователен съвет, частичното финансово подпомагане на училищата, за да не се отслаби прекият интерес на Училищните комитети, и за запазване на гръцкия и турския език за гръцките и турските училища съответно.
6. Макар че е бил осуетен опитът гръцко-кипърската образователна система да придобие характера и чертите на английската, все пак винаги е съществувал сред гръцко-кипърския народ и Църквата вътрешният страх, че англичаните не са се отказали някога да

реализират тази своя цел. За това и всички образователни иновации, които е искало да внесе английското колониално правителство са били посрещани от гръцкия кипърски народ със съмнение и колебание. И както стана ясно по-късно от самите факти, това съмнение въобще не е било неоснователно. Със законите приети през годините 1923, 1929 и 1933 английското правителство поставя под свой пълен контрол основното образование, а със законите от 1935 и 1952 г. се опитва да постави под контрола си и средното образование. Кипърската освободителна борба през периода 1955-1959 г. осуетява реализирането на тези планове.

Гръцко - кипърското образование през периода на независимостта на Република Кипър (1960 г. – до днес)

Основната характеристика на гръцко-кипърското образование през периода на Независимостта са непрекъснатите промени и иновации, които са насочени към количественото му разширяване и качествено подобряване, както и към покриване на новите нужди, създадени от икономическото развитие на страната и от разпространението на технологията. Промените стартират от самата административна структура на образованието, разширяват се към училищни програми, видовете и дейността на училищата до последните подробности на преподавателския процес.

Първоначално ръководството на гръцко-кипърското образование се поема от Гръцкото общностно събрание на Кипър (ГОСК), което, съгласно наложената на кипърския народ Конституция след Цюрихските и Лондонските споразумения (1959 г.), е компетентният орган на новосъздадената държава по отношение на църковните, културните и образователните въпроси. Отговаряйки на чувствата на народа, който в

продължение на четири години се бори за отхвърляне на английското колониално робство, ГОСК , полага усилия, за да избави образованието от остатъците на колониализма и да го уеднакви с образованието в Гърция. За тази цел набляга върху хуманитарните науки и култивирането на елино-християнската традиция на страната. Успоредно с това се стреми и към развитието на техническото образование, за да се отговори на нуждите на кипърския пазар с подходящи обучени технически кадри.

Един от административните остатъци от колониализма е било „Бюрото за образование”, което през периода на английското владичество притежава пълномощия на Министерство на просветата. Бюрото за образование се запазва като институция и от ГОСК, което му отрежда роля на основен административен орган на образованието. След разтурването на ГОСК Директорът на Бюрото за образование се преименува в Директор на просветата и е бил поставен в йерархията под Генералния директор на Министерство на просветата. Постът на Директор на просветата се запазва до 1978 г. След премахването на този пост, , завеждащите отдели на основно, средно и средно техническо образование се повишават в ранг на Директори на съответните отдели. Трите таблици, които следват по-надолу показват организационните структури на гръцко-кипърското образование през периода 1960-1965 г., 1965-1978 и 1978 г. до днес.

Периодът на Независимостта, въпреки постигнатия социален и икономически напредък, се характеризира с последиците, причинени от две негативни исторически събития. а) Гражданският конфликт между кипърските гърци, с кулминация преврата, организиран през 1974 г. от военната хунта в Гърция срещу избрания Президент на Република Кипър, б) конфликтът между кипърските гърци и кипърските турци, започнал през месец декември 1963 г., стигна кулминацията си с турската агресия Атила и разделението на Кипър през 1974 г., което продължава до днес на

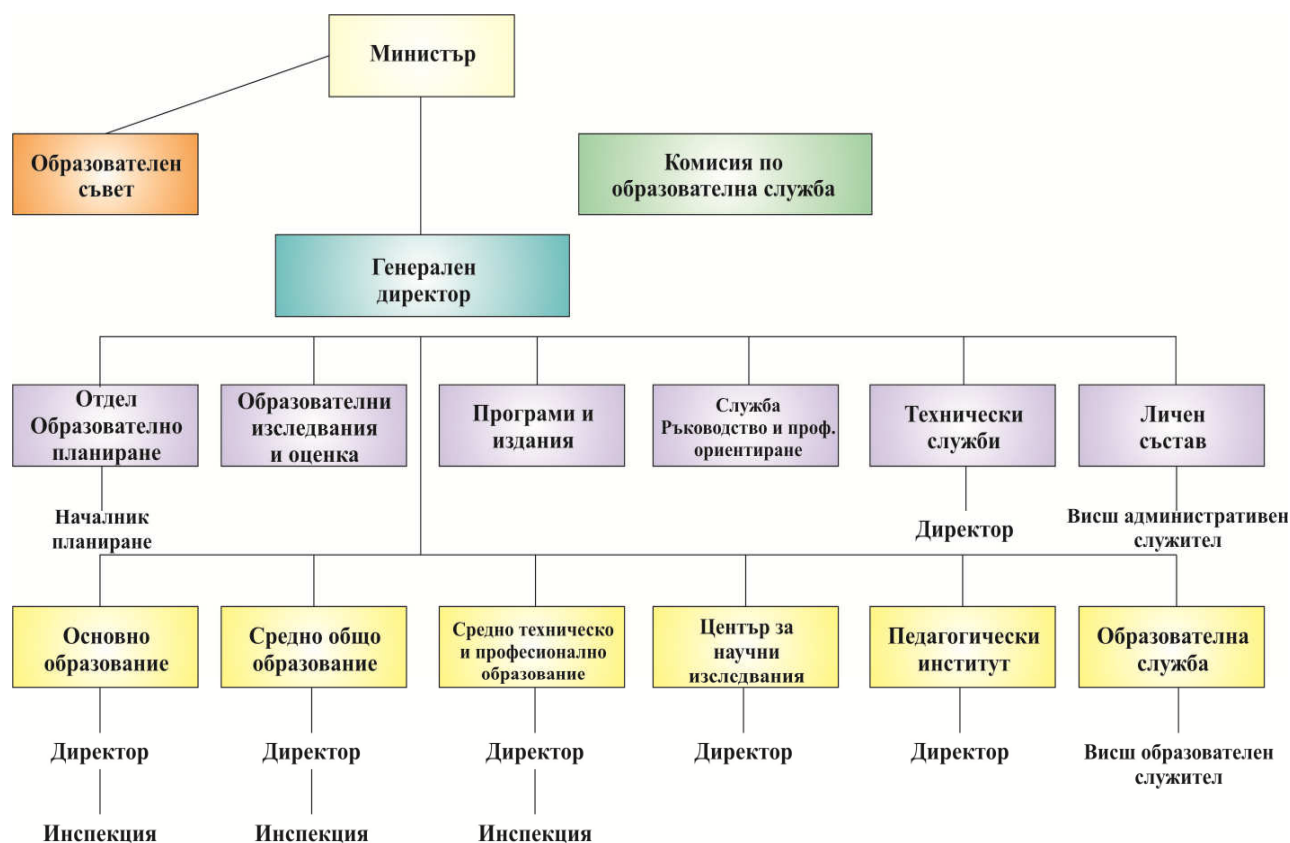
политическо равнище. Този конфликт представлява най-големия проблем на Кипър и застрашава единството и независимостта на Кипърската държава.

Кипърското образование претърпя преки последици от тези събития. Затова и историята на гръцко-кипърското образование през периода на Независимостта може да се раздели на два подпериода:

а) 1960-1974 г

б) 1974- до днес.

Организация на министерство на просветата на Кипър (1978-1984)*

ИЗВОДИ:

Периодът на независимостта на Кипър и до днес е един период на скокообразно развитие на гръцко-кипърското образование. Вече без възпиращите прегради на колониалното управление на Кипър, образованието се развива както количествено, така и качествено. За това развитие на гръцко-кипърското образование през периода на независимостта можем да отбележим следното:

1. Образованието се разраства както по посока надолу, с разширението на предучилищното образование, особено след събитията през 1974 г., така и по посока на нагоре с едно впечатляващо развитие на третата степен на образованието, както и на държавното и частното образование. Кулминация на това по посока на нагоре разрастване представлява основаването на Кипърския университет, който приема

първите си студенти през месец септември 1992 г. Заслужават внимание и разнообразните административни и образователни мерки, които са били взети за количественото разширение на образованието, каквито са въвеждането на задължителното образование за първите шест часа на основното училище (1962 г.) и първите три класа на гимназията (1985 г.), разширяването на безплатното образование във всички степени и видове училища, премахването на приемните изпити от основното училище за гимназията, изграждането на много нови училищни сгради, и пр.

2. Очевидни са също така усилията за качествено подобрене във всички степени, с непрекъснатите преустройства на учебните програми, въвеждането за всички ученици на три-класната гимназия като продължение на хуманитарното образование в основното училище и въвеждането на разнообразни учебни предмети в лицей и техническите училища.

Особени грижи бяха положени за подобряване професионалната подготовка и на условията на работа на учителите. Прибави се към Педагогическата академия на Кипър от 1965 г. трета учебна година и се създаде през 1972 г. Педагогически институт за непрекъснатото повишаване квалификацията както на учителите, така и на преподавателите. Успоредно с това, се отпускат стипендии или други улеснения на просветни работници, които биха искали да продължат следдипломното си обучение в чужбина. Броят на учениците по класове намаля и законодателството за назначения и за служебните премествания на учители се осъвременява.

3. Един аспект на качествено подобрене на образованието представляват опитите за обединяване на образованието. Първите опити бяха предприети с повторното обединяване на основното със средното образование. (Известно е, че основното образование , беше се отчуждило

от общинските средни училища през периода на английското владичество). Това обединяване продължава да се тласка напред с щатното повишаване и изравняване на учителите с преподавателите и се очаква този процес да направи още една крачка с откриването на Кипърския университет, в който ще се обучават както учители, така и преподаватели. Обединението, обаче, на образованието не може да завърши ако не се промени административната структура на Министерството на просветата, така че съществуващата днес вертикална структура със сегментиране на основното, средното и средно техническото образование, да се превърне в хоризонтална с отговорни директори за програмите, преподавателския състав, учебните средства и пр. , в пълномощията на които ще се отнасят всички училища от всички степени, от забавачницата до лицея.

4. Кипърската образователна система, като подсистема на кипърското общество, е изпитвала и продължава да изпитва вибрациите на цялото кипърско общество. За това и развитието на кипърското образование отразява развитието на народа на Кипър. Но непрекъснатите промени и иновации, които започват от преходния период (1959-1960 г.) и продължават до днес в повишена степен, представляват доказателство за жизнеността и творческата динамика на гръцко-кипърското образование. При тези творчески иновации активно участвуват , както показва едно съответно изследване⁵, и самите просветни работници, въпреки че образователните промени винаги предизвикват неудобства и изискват, от страна на просветните работници, допълнителен труд.

Днес образователните иновации са насочени към хармонизиране на образованието в Кипър с равнищата и задачите на образованието в

⁵ Персиани, П., Куцелини, М. „Как разглеждат хората на образованието промените, настъпили в образованието”. Педагогически институт на Кипър, 1991 г.

Европа, в по-широкото пространство на която се стреми да се присъедини Кипър в близкото бъдеще.

Мисия, роля и оценка на дейността на кипърския учител и училището

Образованието се занимава само с национални въпроси, а не политически, тъй като националните въпроси обединяват, а политическите разделят. Образованието се отнася до всички деца и се цели в обединението, а не в разединението.

Ролята на кипърския учител в образованието през двадесет и първи век, има до известна степен, футуристичен характер, поради това, че описанието на бъдещата роля на учителя зависи от фактори, които не са напълно познати. Темата се обляга, обаче, на една конкретна позиция, позицията, че ролята на учителя в образованието през двадесет и първи век в Кипър, независимо от предвиденото увеличаване на комуникациите, няма да бъде напълно сходна на ролята на учителя в другите държави. Тази позиция се дължи на факта, че ролята на учителя, както и ролята на който и да е професионалист, се разделя на роля обща и роля специфична. Общата роля е същата за всичките учители. Специфичната обаче, роля се различава от държава на държава, в зависимост от местните условия, които преобладават.

Ролята определя съдействието на всеки един в един проект. Ролята на учителя определя съдействието на учителя в проекта за образованието. Определя какво трябва да прави, но и как, кога и къде да го прави. Следователно, в понятието за роля се включват три вида елементи: а) намерения и цели ; б) средства и в) техника. Тези елементи се описват от образователната система, която на свой ред се влияе и оформя от разнообразни фактори, както е културното наследство, социалното развитие, финансовите нужди, идеологичните течения и педагогическата

наука. Поради това, че тези фактори постоянно се развиват, влиянието, което упражняват върху образователната система постоянно се променя и има съответните последици върху определянето на ролята на учителя.

ГЛАВА ВТОРА - СЪЩНОСТ И ХАРАКТЕРИСТИКА НА РАЗВИТИЕТО И ИЗМЕНЕНИЕТО НА УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ КАТО ИНОВАЦИОНЕН ПРОЦЕС

Същност и характеристика на развитието на образованието

Развитието е фундаментална категория в науката и универсално средство за организациите и управлението за тяхната промяна.

Организационното развитие и управлението на промяната стана доминиращо в нашето общество през последните две десетилетия. Необходимостта от преход към пазарна икономика и ефективни и проспериращи организации налагат използването на нов инструментариум за трансформация на организациите от бюрократичен, затворен тип, за тяхната адаптация към външната среда.

Промяната и развитието се превърнаха в емблематични думи, които се използват във всички сфери на обществения живот. Не прави изключение от това правило и сектор „Образование“. Развитието и промяната се утвърдиха в неотменим критерий за измерване успеха, благоденствието и прогреса за преуспяващите (неуспяващите) социални организации и системи за оценка на креативността и системи за оценка на креативността на мениджърите. За много организации и социални системи развитието и промяната се оказаха непреодолимо препятствие и обект на съпротива. В редица организации и системи се споделя убеждението, че извършваните промени са необходими само за губещите и „болните“, изпаднали в криза организации. А всъщност от развитие и промяна се

нуждаят „здравите“ организации, които са успяващи и функционират пълноценно. Това особено се отнася за т. нар. „консервативни“ системи и организации, към които обществата отнасят образованието, училището, университети, административните институции и учрежденията и т.н.

Типове и форми на промяна в образованието (по Сн. Илиева)

1. **Развитие** – насочено към подобряване или разширяване на вече съществуващи процеси и взаимодействие в организацията. Поради това тази промяна е сравнително лесна за управление, подлежи на предсказуемост и контрол от страна на мениджърите и предизвиква относително малка съпротива, тъй като не застрашава съществено статуквото и интересите на служителите. Към този тип промяна се отнасят, например подобряването на комуникацията в организацията, изграждането на екипи, разработване и управление на проекти. Тази промяна остават относително на повърхността на организацията и техният успех е предвидим. При неуспех обаче, не се застрашава оцеляването и бъдещето на организацията и нейната стабилност и жизнеспособност се запазва.
2. **Преходът** – това е постигане на ново състояние, което изисква да се разруши, преодолее настоящия начин на действие и да се въведат нови начини. Той се осъществява чрез реорганизация, въвеждане на нови техники, на нови продукти и услуги или на нови методи или процедури на работа. Този тип промяна е застрашаваща в по-голяма степен, тъй като е налице по-висок риск и непредсказуемост и се изисква определен период от време, чиято продължителност трудно може да бъде предвидена. Характерното за тази промяна е именно състоянието на **преход**, което означава, че бъдещето съзнателно е избрано, планирано. Има конкретна цел и крайна точка, която може

да бъде установена. Основният проблем често е, че не се знае как да се стигне до тази крайна цел и поради това планирането на промяната изисква гъвкавост и динамичност.

3. **Трансформация** – това е най-сложният и непредсказуем тип промяна. Тя е трудна за контролиране и управление, тъй като е осъществяване, извършване на еволюционно ново състояние, което изисква основни и често непрекъснати промени в организационната стратегия и визия. Примери за трансформация са все по-често срещаните поглъщания и сливания на организации. Основни промени в производствените линии, цялостно реструктуриране и стратегиите за управление на качеството. Трансформацията променя организацията в дълбочина и трудно може да се планира последователността при протичането на този тип промяна. При нея бъдещото състояние е напълно непознато, докато се разгръща и развива в процеса на промените. Тя може да е травмираща за членовете на организацията и крие сериозни рискове и последствия при неуспех.

Източници на промяна

Съществуват външни и вътрешни източници на промяна.

- **Вътрешните източници** съществуват в самата организация. Те са свързани с промени в нагласите и в трудовия морал, в системите за възнаграждения и контрол, в основните ключови фигури, които определят ценности и целите на организацията;
- **Външният натиск** е необходима предпоставка за инициране на промяна. Той обаче не е достатъчно условие за нейната успешност. Често са налице благоприятни фактори на средата, които не се използват или пропускат поради това, че вътре в организацията не се

осъзнава нуждата от промяна. За да се случи промяната силният външен натиск трябва да бъде съчетан с възможност за **приемането на затрудненията** във функционирането на организацията и със създаването на осъзната потребност от промяна.

Равнище и степени на промяна

Съществуващите затруднения и проблеми и условията на средата определят типа и формата на промяна. Тя може да бъде три основни типа: развитие, преход, трансформация. Всеки тип има специфични характеристики, които определят начина на протичане и продължителността на промяната, методите и стратегиите за нейното въвеждане и осъществяване.

Формула за успешна промяна

Според някои изследователи, организационната промяна ще е успешна, ако се получи следното неравенство:

$$П = (А + В + С) > Р, \text{ където}$$

П – промяна; **А** – ниво на неудовлетвореност от съществуващото състояние; **С** – практичност на промяната; **Р** – разходи за промяна.

Промяната ще се случи и ще бъде успешна, когато трите променливи като сума са повече от разходите /време, обучение, нови роли, отговорност и др./

В резултат на анализа на проблема за управлението на промяната може да се формулират важните **изводи и препоръки** за необходимостта от обучение на умения в тази насока на мениджърите. Формата на обучение може да е различна и да варира според вида на осъществяваната промяна /например ако иновацията се отнася до сътрудничеството между различни длъжности в организацията, съвместните сесии за споделяне на

целите и договаряне на задачите ще бъдат по-ефективни от промеждането на курс./

Кънтър казва: „Мениджърите трябва да станат **„майстори на промяната“**, като подпомагат и насочват организацията нейното управление и всички, които работят в нея, за да овладеят промяната, да я експлоатират и да възтържествуват над нея“.⁶

Етапи и процес на организационна промяна

Традиционен и може би най-популярен е станал триетапният модел на Курт Левин за личната и социална промяна, който успешно се прилага към организационната промяна и е в основата на повечето програми за организационно подобряване. Според Левин промяната се осъществява ефективно ако се следват последователно следните три етапа:

- ✓ **Размразяване** – чрез които се оспорват или подлагат на съмнение стари навици и методи на работа, съществуващите ценности и атитюди; проучване на настоящото състояние, намаляване на влиянието на съпротивляващите се сили;
- ✓ **Променяне** – осъществява се същинската промяна и се научават нови методи на работа, нови ценонсти;
- ✓ **Замразяване** – затвърждаване на научените ценности (Lewin, 1958).
Идеята на триетапният характер дава цялостната рамка на разбиране на процеса на промяна.

Етапи на промяната по Дж. Котър⁷

⁶ По цит. на Армстронг, М., Преуспяващият мениджър, Бургас, стр. 1993, стр. 211

⁷ Kotter, J. P., Leading Change. School Press. Boston, 1996/вж. Георгиева, В., Мениджмънт на промяната в образованието, Благоевград, 2013, стр. 38

Съвместяване на процесите на функциониране – промяна и развитие при управление на образованието

Развитието и измененията в образованието имат специфичен характер, смисъл, природа и проявления. Необходимо е да се прави разлика между изменения въобще и развитието като особен вариант на изменение. Измененията могат да бъдат:

- Значителни и съдбоносни;
- Принудителни и планирани;
- Изкуствени и естествени;
- Стихийни и управляеми;
- Негативни и позитивни;
- Количествени и качествени.

Авторите, които се придържат към тази гледна точка, според която има смисъл да се прави разлика между **изменение** и **развитие**. Според

англоезичната литература по мениджмънт, думата „change“ – изменение, обикновено звучи като синоним на прогресивно развитие.

В какво виждаме съществените различия, определящи развитието на редица други изменения?

Първо, за развитие говорим преди всичко при наличието на **качествени изменения** в системата на вътрешноучилищното управление. За разлика от бизнес организациите, които най-често са ориентирани към растеж на своите размери и дял на пазара, училището може да повиши успехите на своята дейност основно за сметка на **качествени изменения**.

От тази гледна точка е правомерно да се разграничи **усъвършенстването**, и даже **оптимизацията** на определени страни и показатели за управлението в рамките на текущото стабилно функциониране и прехода към неговото качество. Това означава, че развитието предполага изменение на съществени свойства на системата на управление и нейните елементи, структури, в т. ч. и възможно проявяване на нови системни интегративни качества.

И така, **развитието е свързано с качествени изменения** в структурата и функционирането на системата за управление. Същността, смисъла и предназначението на развитието ние виждаме в прехода на образователната система и нейното управление в друго, качествено ново състояние, в резултат на което по същество се ражда друга, нова система на управление.

Организационна логика на паралелното управление на образователната организация в процеса на нейното функциониране и иновационно изменение

Процес на функциониране и процес на развитие на училището: сравнителен анализ

Главното предназначение на управлението на училищната образователна система е да осигури реализацията на нейните цели на функциониране и развитие, координирайки и интегрирайки усилията на всички останали елементи.

В голяма степен изискванията към училището досега са били насочени към дейността, но не и към резултата от дейността. Основните изисквания на висшестоящите субекти на управление в образованието са ориентирани към средствата и видовете дейности на обучение.

Управлението осигурява не само самосъхранението и функционирането на всяка система, но и нейното изменение и развитие.

Целите на функционирането и целите на развитието на училището се намират в очевидно противоречие.

Управлението на функционирането и управлението на развитието не бива да се противопоставят, необходимо е да се установи оптимално съотношение между тях.

Управлението се явява елемент на училищната образователна система. То осигурява реализирането на нейните цели. Но тъй като целите на образователната система с времето се променят, те се реализират в две плоскости:

- осигуряване на съхранението на системата по предварително определения режим на функциониране;
- изменение на нейното функциониране в съответствие с изменението на потребностите.

Методология за изменение и развитие на училищното образование като иновационен процес

Няма и не може да има образователна реформа без ясна идея (концепция, парадигма) и иновация за нейната практическа реализация в живота. По своята познавателна същност образователната иновация е еквивалент на определено нововъведение, т.е. на приложимост на теорията в практиката. Иновацията е комплексно явление, което обхваща както лица и институции, ангажирани непосредствено с нея, така и други, които не участват лично, но съдействат или пречат с действията или бездействията си по определен начин.⁸ Причините за иновации в образованието се крият в общественото развитие, което на определен етап влиза в противоречие с установената образователна система и особеност, с нейното качество и ефективност, разбирани като способност на тази система да задоволи обществените потребности от специалисти за пазара на труда с определено знание, умения, компетентности, навици, качества, способности и отношения. За решаването на тези проблеми възникват различни идеи, предложения за осъществяване на съответните изменения в традиционната система на образование.⁹

ГЛАВА ТРЕТА - ДИЗАЙН И АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ЕМПИРИЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

⁸ Бижков, Г., Реформаторска педагогика. История и съвременност, София, Просвета, 1994, стр. 209

⁹ Пак там, стр. 210

Методология и методика на емпиричното изследване

През годините на независимото функциониране и развитие на Република Кипър, училищното образование преживява интензивен процес на реформиране и трансформация. Измененията в училищното образование са свързани с утвърждаването на националната идентичност на кипърското образование и с прилагане на различни западноевропейски и гръцки модели и добри образователни практики, и нови технологии в обучението и подготовката на педагогическите специалисти да придобият умения и компетентности, за да участват в иновационния процес и да се чувстват съпричастни на модернизацията на училищната дейност.

Теоретична и методологическа основа на дисертационното изследване се явява теорията за организационното развитие и теорията за управление на промяната, приложени към условията на функциониране на образователната училищна система на Република Кипър.

Настоящото емпирично диагностично изследване има преди всичко информационно – опознавателен характер. То е осъществено на два етапа. Първият етап е проведен през 2014 г. и обхваща група директори и помощник – директори на начални и средни училища от област Ларнака на принципа на отзовалите се чрез използване на пощенска анкета.

3.1. Анализ на резултатите от изследването

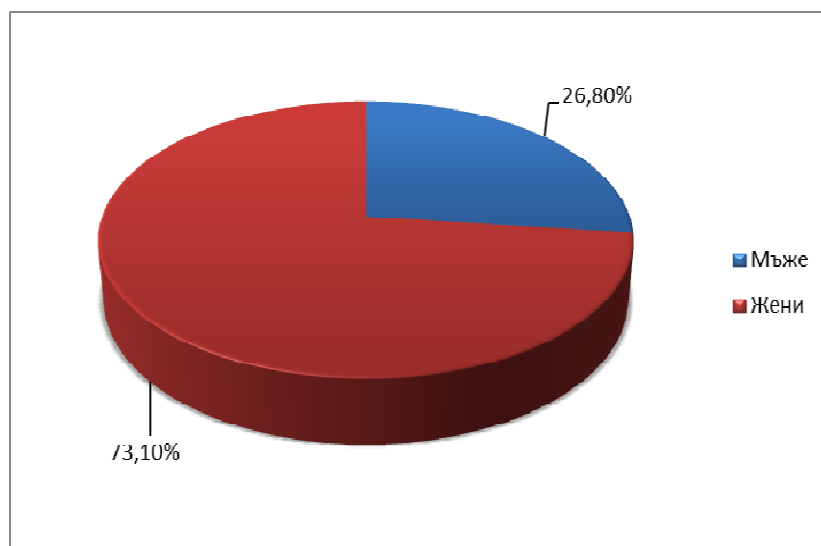
В извадката на проведеното емпирично изследване са включени учители/преподаватели от трите степени на училищното образование – начална, основна и гимназиална степен от област Ларнака. Извадката има иновативен характер, която съставлява 10 % от генералната съвкупност. Резултатите от изследването няма репрезентативен характер и са валидни за учителите/преподавателите от област Ларнака на Република Кипър. Изследваната съвкупност наброява 108 респонденти, избрани от 24

различни видове училища. Информацията е набрана с помощта на обучени анкетъори – активисти на синдикалната организация.

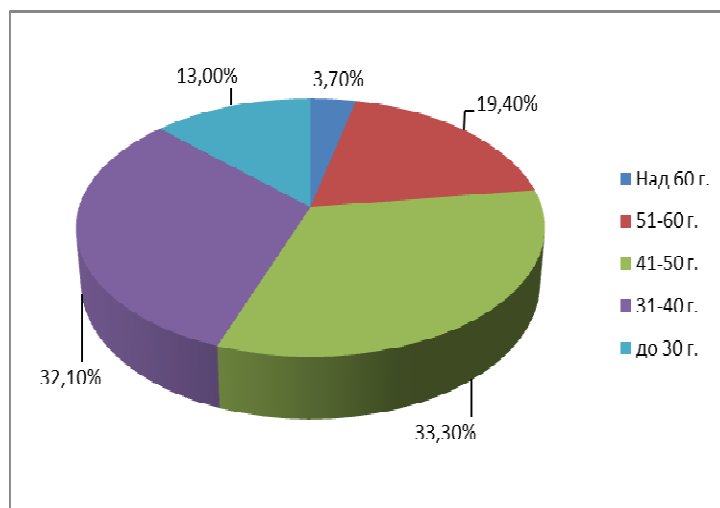
Изследвана съвкупност (контингент на изследването) са учители/преподаватели от трите степени на средното образование – начална, основна и средна. Изследваната съвкупност обхваща общо 108 респонденти. Проучването има характер на диагностично изследване. Информацията е набрана с помощта на стандартизирана анкетна карта на принципа на отзовалите се. Структурата на контингента от респондентите е представена в глава трета.

Учителска организация в първото тримесечие на 2015 г. Изследваната съвкупност от респонденти притежава следните демографски характеристики / $n = 108$ учители/преподаватели/.

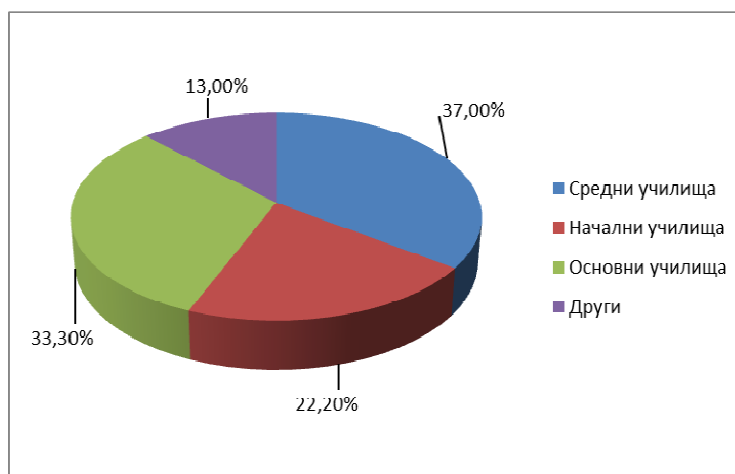
Демографски характеристики на изследваната съвкупност от респонденти (108 учители) и преподаватели от начални, основни и средни училища:

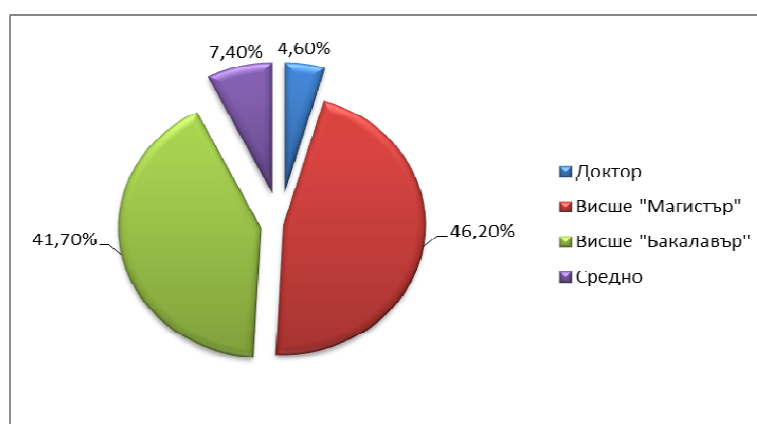
Характеристика по възраст

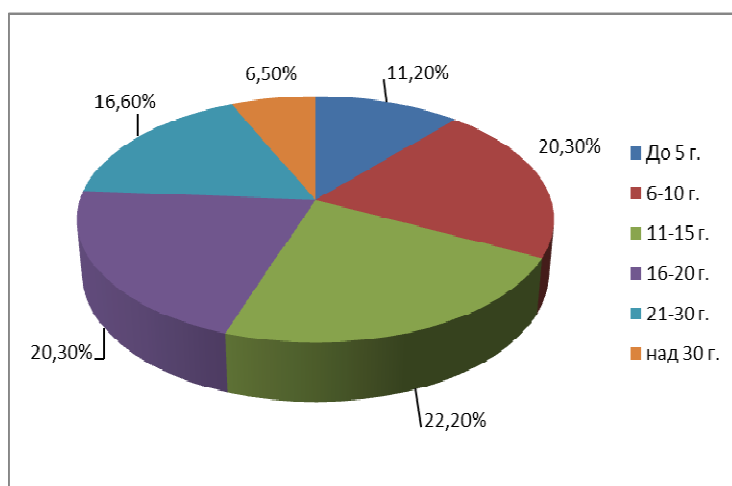
Характеристика по месторабота

Характеристика по образование

Характеристика по педагогически стаж

Кипърските учители за прилаганите стратегии и тактики за реформиране и развитие на училищното образование

Според проявеното отношение и декларирано мнение на анкетиранияте учители, реформирането и развитието на училищното образование в Република Кипър се базира на определен истрагетии и тактики.

Изборът на една или друга стратегия показва изборът на националните приоритети при осъществяването на образователни реформи и на очакваните резултати от тях, а прилагането на една или друга тактика дава отговор на въпроса за начина на осъществяване на възприетите стратегии.

На въпроса: „Коя от посочените стратегии за модернизация и развитие на кипърското училищно образование има най-голямо значение за реформиране на училищното образование в Република Кипър през годините на неговата независимост?“, анкетиранияте респонденти отговарят по следния начин:

Стратегии	Общо	Учители / преподаватели	
		Начална училищна степен	Гимназиална училищна степен
1. Изпреварваща стратегия на модернизация и развитие на образованието	11,7 %	7,5 %	17,8 %
2. Стратегия на ускорено развитие и модернизация на образованието	16,0 %	14,6 %	20,8 %
3. Стратегия на устойчиво развитие и модернизация	20,4 %	19,8 %	22,9 %
4. Стратегия на догонващо развитие и модернизация	50,5 %	52,8 %	36,5 %
5. Друго, какво	2,4 %	5,3 %	2,1 %
Общо	100,0	100,0	100,0

Тактики за модернизация и реформиране на училищното образование в Р Кипър

На анкетираните учители и преподаватели беше предложено да оценят коя е доминиращата тактика за изпълнение на стратегиите за модернизация и развитие на училищното образование в Република Кипър. От посочените три тактики най-голям е делът на респондентите, които са посочили тактика на **приспособяване** на кипърското образование към един или друг чужд образователен модел. За такъв модел е посочено в свободните отговори „английската училищна система“. Адаптационният модел е избран от 54,5 % от общата съвкупност респонденти. На второ място следва тактиката на „създаване на оригинални собствени образователни иновационни практики (26,7 %). Този отговор е в противоречие с доминиращите стратегии за модернизация и развитие на кипърското образование, където се практикуват приспособенчески стратегии.

На трето място е посочена „тактиката на **копиране** на чужди образователни идеи и новости“. Тя се посочва от 18,8 % от респондентите.

Или, използваните стратегии и тактики за модернизация и реформиране на училищното образование са по-скоро **адаптивни и догонващи, отколкото иновативни и изпреварващи**. Тази констатация се потвърждава от отговорите на респондентите на въпроса: „Смятате ли, че кипърското училищно образование притежава своя уникалност и идентичност, които са неповторими за образователните системи на други европейски страни?“ Само 11,8 % смятат, че кипърското образование притежава качества на уникалност, а останалата част считат, че то съчетава традициите и взаимстването на чужди идеи и практики.

Сравнителен анализ на отделни характеристики на състоянието на училищното образование според мнението на анкетирани учители от обл. Ларнака и гр. София

Критерии за автономност на училището в Република България	ОКУА	Критерии за автономност на училището в Република Кипър	ОКУА
Определяне на училищния план и учебно съдържание по съответните учебни предмети	2,02	Определяне на училищния план и учебно съдържание по съответните учебни предмети	1,72
Подбор на методи и средства за преподаване и учене	2,68	Подбор на методи и средства за преподаване и учене	2,05
Организация на учебно – възпитателния процес	2,00	Организация на учебно – възпитателния процес	2,15
Вътрешноучилищно оценяване на постиженията на учениците	2,38	Вътрешноучилищно оценяване на постиженията на учениците	2,14
Общ осреднен коефициент за степен на автономност	2,27	Общ осреднен коефициент за степен на автономност	2,14

Ранжиране в низходящ ред на дейностите по управление на училището, които изискват приоритетна оптимизация и усъвършенстване, според мнението на респондентите от София и Ларнака

Българско Училище %	Управленски елементи за оптимизиране	Кипърско Училище %
55,1	Формите и средствата за мотивация на учители и ученици за достигане на образователните цели	61,4
51,7	Подобряване на мениджърските умения и компетенции на училищните директори	13,6
48,8	Организиране на учебно – възпитателния процес	46,6
43,4	Организиране на извънкласните и извънучилищните дейности, подкрепящи осигуряването на качествено образование	40,9
39,0	Планиране на целите и задачите на училището, съобразно визията на родители и ученици за качествено образование	12,5
31,2	Комуникацията между училището и обществото	38,6
27,8	Участието на обществеността /родителите/ в управлението на училището	34,1
22,4	Увеличаване на правата и пълномощията на учителския/педагогическия съвет на училището	25,5
14,5	Вътрешна училищна документация	44,3
17,6	Процесите на вземане на решения в училищната организация	12,5
16,1	Участието на училищните общности в управлението на училището	4,5
4,9	Не мога да преценя	-

Какви са иновативните нагласи и очаквания на кипърските респонденти?

Първите три най-важни въпроса, които се нуждаят от иновиране се отнасят до:

- Провеждане на непрекъсната самооценка на училището и изследвания на мнения на учители, ученици и родители – 64,5 %;
- Въвеждане на периодична атестация на учителите – 48,3 %;
- Да се въведе мандатност и атестация на училището – 44,8 % от анкетираните директори и преподаватели.

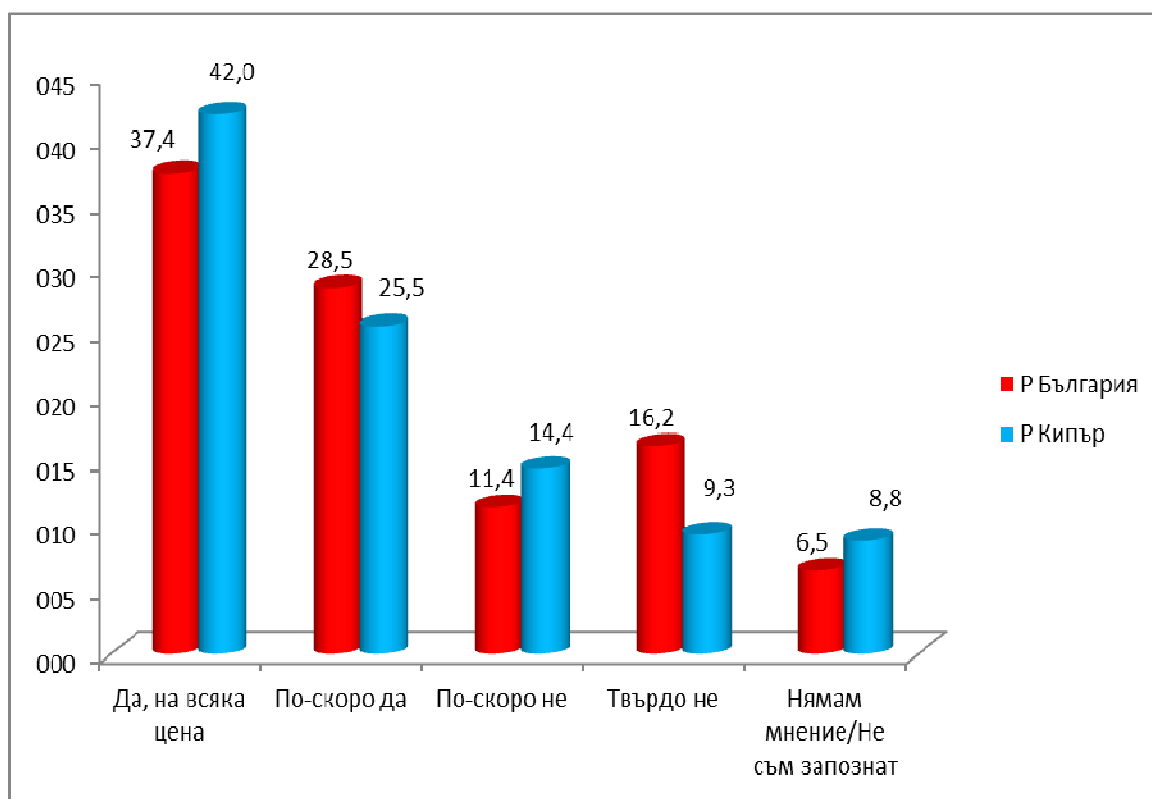
Втората група от подкрепящи нововъведения се отнасят до:

- Задължителна квалификация и специализация на действащи училищни директори с цел придобиване на правоспособност за осъществяване на професионална управленска дейност – 42,4 %;
- Обвръзване на атестирането на учителите и директорите със заплащането на техния труд – 40,0 %;
- Едно нестандартно предложение на кипърските директори и учители и „да се привличат в управленския екип на училището успешни мениджъри от други сфери – 20 % от анкетираните респонденти подкрепят тази идея.

От казаното до тук можем да направим извода, че проблемите на иновативността в управлението на училището са еднопосочни и са свързани главно с осъществяването на промени в управляващата училищна система.

Актуални проблеми на функционирането и развитието на кипърското и българското училище през погледа на изследваните училищни директори и учители от област Ларнака и София.

На въпроса: „Смятате ли, че училището трябва да се финансира според броя на учениците при определяне на неговия бюджет за издръжка като се спазва принципа „Парите следват ученика“, анкетираните респонденти от Кипър и България отговарят както следва – в %:

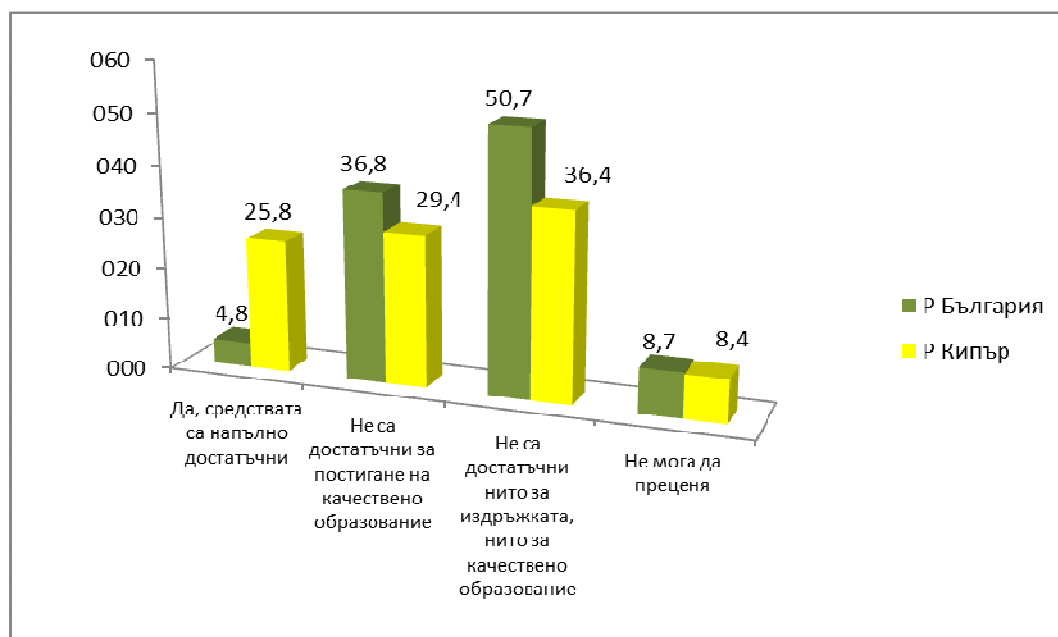

От отговорите става ясно, че независимо от различните исторически условия на развитие на училищното образование в България и Кипър, анкетираните педагогически специалисти в своето мнозинство приемат пазарната формула за издръжка на училищата („Парите следват ученика“), но около 1/3 от двете съвкупности се противопоставят на този принцип, за сметка на традиционният: „Образованието е обществено благо“.

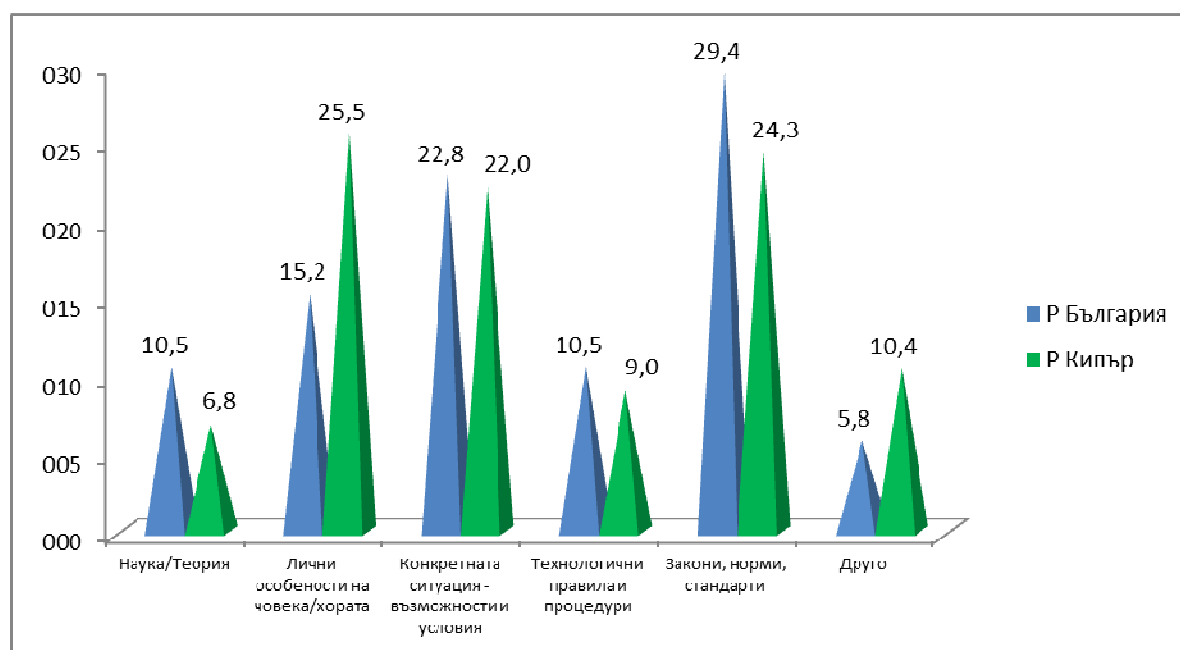
Тези колебания относно справедливостта на този пазарен подход на държавно финансиране се дължат на недостатъчния размер за издръжка на един ученик и на т.нар. **„остатъчен принцип“** на държавно финансиране на училищното образование.

На въпроса: „Смятате ли, че в момента държавата осигурява достатъчно финансови средства за пълноценната издръжка на училищата и

за постигане на качествено образование?“ се наблюдават разлики в отговорите на изследваните съвкупности от България и Кипър – в %:

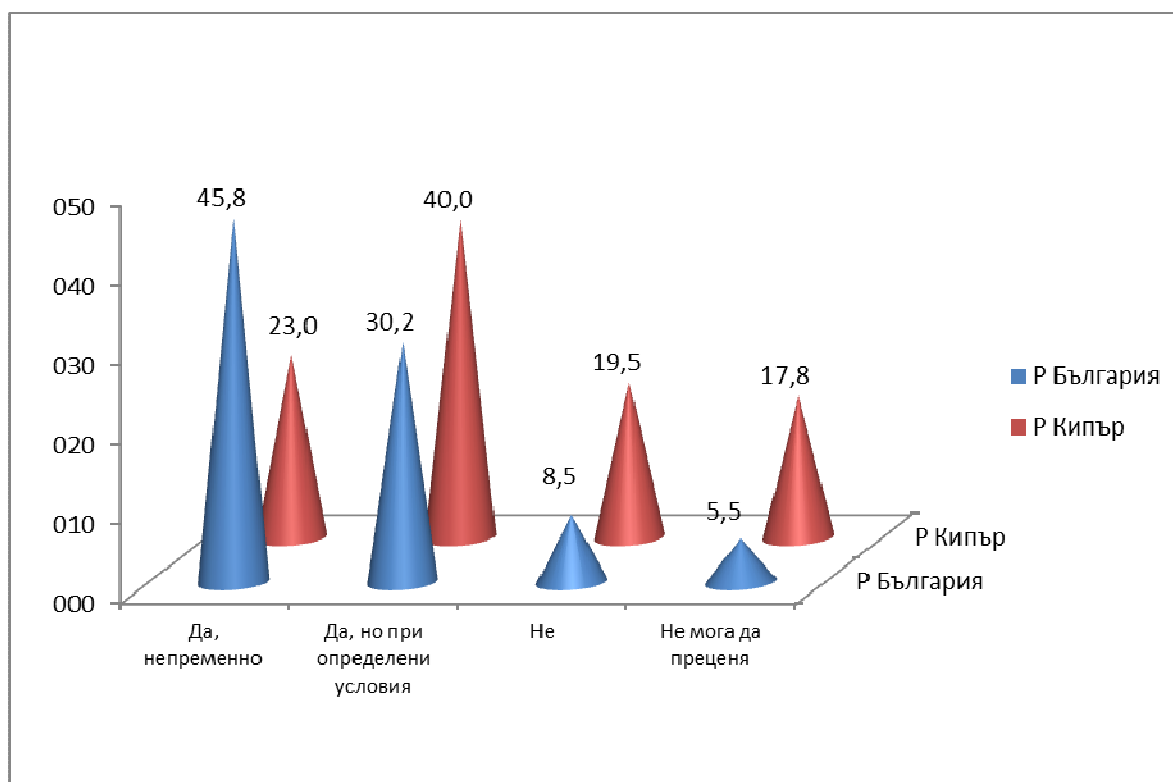

На въпроса: „С кои от посочените фактори се съобразява Вашето училище и неговото ръководство при вземане на управленски решения?“ отговорите на изследваните съвкупности са следните – в %:

От получените данни се вижда, че в училищата в София и Ларнака се отчитат различни фактори при вземането на управленски решения. В българските училища се отчита най-вече факторът „закона, правила и стандарти“ (29,4 %), а най-малко – факторите „изискванията на управленската наука“ (10,5 %) и „технологични правила и процедури“ (10,5 %). Вземането на решения в кипърското училище, според отговорите на анкетиранияте респонденти, на първо място се поставя факторът „съобразяване с личностните особености/интереси и потребности на персонала“ (25,5 %), а на второ място се посочва факторът „нормативни документи, правила и стандарти“ (24,3 %). А най-малко кипърските директори и учители се съобразяват при вземането на решение с факторите „научни изисквания“ (6,8 %) и „технологични правила и процедури“ (9 %).

На въпроса: „Съгласни ли сте с твърдението, че колкото е по-голяма автономията на училището, толкова по-ефективна и резултатна е дейността му?“ са получени резултати, които предизвикват определена тревога от отговорите на този въпрос – в %:

Графиката показва определени различия в схващанията на респондентите от България и Кипър относно **ефекта** от разширяването на автономията на училището. Преди всичко, различията на анкетираните съвкупности се открояват по отношение на одобряването на разширяването на училищната автономия.

Тази голяма разлика би могла да се обясни с „неактуалността“ на автономността на училището и инертността в мисленето на изследваните сътрудници. Другата причина би могла да бъде териториалното разделение на Р Кипър и опасността от центробежни сили, които биха нарушили единството на училищната образователна система.

Колебанието на изследваните общности относно училищната автономия в Република Кипър и България до голяма степен се дължи на изградени трайни стереотипи в продължение на мног о години, училищата да работят в условията на регламентация, формализация, стандартизация и унификация на училищните дела и живот. По този начин у тях се формира чувство на неувереност в своите евристични способности, инициативност и предприемчивост, страх и стрес, породени от неизвестността, свободата и професионалната автономност.

Идеи и предложения за усъвършенстване на промените в управлението на училището

Кои са слабостите на традиционното управление на кипърското училище?

Училището след придобиване на независимост, и сега продължава да е силно унифицирано. Това го прави достатъчно удобен обект за външно централизирано управление, осъществявано от административните органи и структури на образователната система. Този модел на управление не способства в необходимата степен за удовлетворяване на диференцираните

образователни очаквания и потребности на учениците, родителите и пазара на труда. Това не означава, че училището е лишено от своето лице и образ. Въпреки прекалената централизация и унифицираност на кипърската образователна система, училището, като жив организъм може да развие и съхрани своята индивидуалност.

Съвременното кипърско училище функционира в условията на нестабилност, неопределеност и слаба предсказуемост на неговото организационно поведение и развитие. За разлика от бюрократичния подход на управление, то трябва да овладее ситуационния и иновационния подход на регулиране на своята дейност, за да може да реагира бързо, изпреварващо на измененията на външната среда. Учителите и училищното ръководство се нуждаят от делигирането на нови помощи и компетенции, които да стимулират осъществяването на едни или други промени и различни нововъведения в учебно - възпитателната и управленската дейност.

Все още много идеи и новости в теорията на управлението не са намерили масово приложение в управленската практика. Необходимо е и да се предпазим от илюзии, когато се представят за нужни, перспективни, приоритетни едни или други направления за промяна и развитие на иновационния процес в училище. На равнище най-общи свойства и характеристики, иновационното управление следва да се характеризира със следните промени (изменения):

- ❖ Разширяване на автономията на училищната организация - превръщането на училищното управление в самостоятелна дейност в системата на управление на образованието, усвояване от субектите на управление на равнище училище, на нови компетентности и отговорности, в т.ч. на субекта на управление да осъществява иновационни проекти, експерименти и нововъведения;

- ❖ Включване на стратегически и иновационен мениджмънт към съществуващите по-рано тактическо, оперативно и техническо управление;
- ❖ Усвояване на проективния, програмно - целевия, проектно - екипния подход към управлението на иновационната дейност, което се изразява не само в проектирането и програмирането, съставянето на стратегическите планове и програми за развитие, но и за тяхната автономна реализация;
- ❖ Преориентиране на вътрешно - училищната система на управление към осигуряване на развитието и измененията на училището, към изява на неговата креативност, индивидуалност и предприемчивост;
- ❖ Демократизация на процеса на промяна и развитие на училището с елементи на партисипативност (участие), гласност, откритост в управлението, връзки с обществеността, изграждане на висок престиж и имидж сред местната общественост;
- ❖ Придаване на по-ярко изражение на организационната култура и ценностните основания в иновационната и обновителната дейност в училище;
- ❖ Стремение към развитие на индивидуалността на системата на управление на училището; отказ от необмислено копиране на наши чуждестрани практики и модели. За развитие на иновационния и стратегическия мениджмънт като инструменти за промяната на училището, се очертават като особено важни следните ценностни нагласи: повишаване на качеството и удовлетвореността на потребителите на образователни услуги и продукти; удовлетворяване на потребностите на самото училище от използваните съвременни методи, техники, технологии и инструменти за управление на иновационния процес; маркетингово

разбиране и подход при установяване на потребностите от промяна на училището; откритост и сътрудничество с различни неправителствени организации на гражданското общество в интерес на оцеляване и развитие на училището; професионализация на управленската дейност, в.т.ч. на иновационната и трансформиращата; развитие на личността в процеса на управленските взаимодействия; постигане на определени резултати, ефективности, качества, и рентабилности; усвояване на различни стилове на лидерско ръководство на училището и др.

В резултат на осъществяването на нормативните изменения в законодателните основи на управлението, в правния статут на училищните организации и състоянието на обектите на управление се създават благоприятни възможности за използването на иновативни модели на организационното развитие и нарастване на конкретните функции на управлението, към които могат да се отнесат:

- ✓ Разширяване на компетенциите на училището и субектите на управление; Отразяване на този процес в управленското съзнание при обогатяването в образа на управленския обект и в разкриването на взаимовръзката между влияние на стил на ръководство, организационна култура и развитие на училищните организации;
- ✓ Поява от нови цялостни обекти на управление – нови типове модели и видове училища и техните нови елементи, аспекти, връзки, отношения;
- ✓ Постигане на качествени изменения във външната и вътрешната образователна среда на училището като източник за демократизация на управленския процес, разширяване на социални поръчки, възлагания, очаквания и осигуряване на ресурси;

- ✓ Усвояване на дългосрочното и стратегическо планиране като важен инструмент на стратегическия и иновационния мениджмънт и управлението на промяната;
- ✓ Възникване на нови процеси, видове дейности в обекта (диагностика, мониторинг, изследване, оценяване, експертизи, самооценяване, акредитация, лицензиране, супервизия, атестация и експерименти;
- ✓ Необходимост от усвояване на съвременните информационно - комуникационни технологии за обучение и управление на виртуалното училище на интерактивните методи и технологии при осъществяването на индивидуалното и групово взаимодействие на учениците и управлението на персонала.

Всички тези фактори налагат обогатяване на дейността и съдържанието на управленската дейност:

Обособява се функцията „развитие на училището“, като нов елемент в състава на управленските функции в училище.

Образованието само по себе си не може никога да е „неутрално“, тъй като на практика то е самата и най-важната политическа действителност и до колкото чрез нея днешното поколение ще оформи утрешното поколение така, че да го направи способно както за нуждите на производството, услугите така и за същността на обществото и вида на обществения строй, който самото общество ще има. Ако се запитат преподавателите защо трябва да се интересуват за решенията на политиките, отговорът се подразбира. Защото политиката има силата да оформя и да влияе на бъдещето.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Образованието в своята цялост представлява Крайъгълен Камък в създаването на съвременни хора, способни да мислят и да действат като

продуктивни членове на обществото. Световните събития и развитие изискват постоянна адаптация към новите обстоятелства и приемане и интегриране на хората в промените които се осъществяват.

Кипър премина през много беди и нещастия във времето, но успя да премине с чест през изпитанията с единствени боеприпаси образованието и историята си. Разбираемо е, че на обучението ще се отдаде челно значение на постоянна база, за запазване на богатството, наричащо се образование. Доказателство за това е постоянното търсене от Кипърците на методи за подобряване на обучението, за което свидетелстват многобройните опити за промени и реформи с цел адаптацията на обучението към драматично променящите се геополитически и социални условия в страната.

Както всички опити за реформи, така и съответните на обучението в Кипър, срещнаха трудности, противодействия, частично или пълно одобрение, както описахме преди в анализа ни за етапите на кипърската образователна политика. Резултатът от всичко това е, че днес Кипър се намира на възлова точка що се касае до обучението и има визия за бъдещето на гражданите си.

Извършеното теоретико - практическо изследване позволява да бъдат очертани следните изводи и обобщения:

1. Образователната система в Република Кипър през изследвания период, в качеството си на подсистема на кипърското общество, отразява непрекъснатите промени в кипърското общество.
2. Образованието в Република Кипър в условията на независимост /след 1960 г./ се отличава с елементи на скокообразно развитие;
3. Това развитие се осъществява както в количествено, така и в качествено отношение/ свързано с усъвършенстване на учебните програми, подобряване организацията и управлението на отделните образователни структури, усъвършенстване професионалната

подготовка на учителите и др.);

4. Образователната политика в Република Кипър в условията на независимост е насочена към перманентни реформи, свързани както с нормативно - административно усъвършенстване, така и с организационно - управленски аспекти;
5. Организираното и осъществено емпирично изследване сред кипърските учители, позволява да бъдат изведени обобщения като:
 - положителен е фактът, че повече от 2/3 от анкетираните учители активно участват в различни проекти, включващи тренинги и семинари за усвояване нови методи и технологии на преподаване и учене;
 - налице са усилията и на директорите на училища, и на учителите за иновационни промени в образователната система, което пък е доказателство за умението на училищните ръководства да мотивират и привличат училищния персонал в процеса на промяната;
 - направеният SWOT анализ на външната и вътрешна среда на училищната организация позволява да бъдат очертани слабите страни в училищната организация и управление и да се предприемат адекватни мерки за отстраняването им;
 - високо се оценява автономията на училището и необходимостта от оптимизиране на определени елементи в управлението на същото, чрез използване на съвременни управленски модели;
 - проучването показва, че не липсва и съпротива срещу промяната, обусловена с различни мотиви;
6. Резултатите от емпиричното проучване сред учителите в Р Кипър са представени чрез сравнителен анализ на подобно изследване сред българските учители. Прави впечатление, че в резултатите получени в Р Кипър и тези в Р България, с малки изключения, няма сериозни

разминавания. Разлики се очертават в следното:

- ✓ искането за подобряване мениджърските умения и компетенции на училищните директори – (51,7 % за България и 13,6 % за Р Кипър);
- ✓ планиране целите и задачите на училището, съобразно визията на родители и ученици за качествено образование – 39 % за България и 12,5 % за Р Кипър;
- ✓ за усъвършенстване вътрешната училищна документация - 14,5 % за България и 44,3 % за Р. Кипър;

Фактът, че липсват сериозни разлики в резултатите от емпиричното проучване в България и Р. Кипър, е показателно за необходимостта от организационно - управленските промени в училищното образование и в двете страни. Това пък е добра основа за разработване на общи проекти, които да доведат до усъвършенстване и иновиране развитието и управлението на училищните организации.

Основни приноси на дисертационния труд

1. Осъществена е компетентна хронология и периодизация на историческия процес по изграждане на националната идентичност и специфика на образованието в различни исторически епохи и при условия на отсъствие на независимост и чуждо владичество и липса на държавност, както и в условия на извоюване на свобода и независимост на Кипър и неговото приобщаване към Европейския съюз;
2. Осъществен е прецизен анализ на концепцията на организационното развитие и спецификата на нейното приложение в системата на училищното образование като научна методология за реформирането и управлението на измененията в нея;

3. На основата на задълбочен анализ на историческите ситуации в кипърското общество, в дисертационния труд се съдържа динамична характеристика на националните политики на гръцко – кипърската общност за развитието и идентичността на училищната образователна система;
4. В рамките на изследването на емпирично ниво са установени основни проблеми на функционирането и организационното развитие и организационните промени в процеса на реформирането на образователната система в европейски политико – културен контекст и в сравнителен аспект по идентични индикатори за сравнимост и съпоставимост на качество и ефективност на образованието по актуални въпроси в област Ларнака и онлайн респонденти от България/София.

Практико – приложни приноси

- Дисертационният труд обогатява познанието за историческото развитие и практическото адаптиране на училищната образователна система в Кипър с образователните политики на ЕС, което се явява ценен информационен източник за осъвременяване на сравнителното европейско образование;
- Апробиран е модел за провеждане на двустранни сравнителни емпирични изследвания на нагласите, отношенията и позицията на педагогическите специалисти с обща методология и инструментариум по актуални въпроси на състоянието и промените в образованието. По този начин се създават условия и възможности за сравнимост и съпоставимост на училищните организации и образователни системи;

- Обобщен е опита в образованието на Р Кипър в позитивен и критичен аспект, свързан със съчетаването на процеса на функциониране, от една страна с процеса на развитие, изменение и промяна – от друга.

Публикации на Ирини Софокли по темата на дисертационния труд

1. Софокли, И., Общественото мнение за професионалния статут и профила на педагогическия съветник в кипърското училище; вж. сборник „Педагогическият съветник в съвременното българско училище“ – Благоевград, УИ „Неофит Рилски“, 2015, стр. 242 – 256;
2. Софоклис, А., Софокли, И., Педагогическият съветник – с позиция на директор първо ниво: една нова институция в кипърското средно училище – вж. Сборник от материали от докторантска и студентска научна сесия (Мисия на педагогическия съветник) – Благоевград, УИ „Н. Рилски“, стр. 277 – 281;
3. Софокли, И., Учителят като фасилитатор, сборник „Хуманизъм и прагматизъм в образованието на 21 – ви век“, С., Просвета, 2014 г., стр. 214;
4. Софокли, З. И., Участието на общината в управлението на кипърското училище, сп. „Образование и промяна“ № 22, март. 2016 г., гр. Никозия (гръцки език)